

Анотація

Злакоман І. М. Особливості розмежування компетенції між загальними та господарськими судами України з вирішення інвестиційних спорів. — Стаття.

У статті розглянуто особливості вирішення інвестиційних спорів у судах України. Особлива увага приділяється компетенції судів і розмежуванню підвідомчості справ інвестиційного характеру між загальними і господарськими судами. Запропоновано шляхи вдосконалення інвестиційного законодавства.

Ключові слова: інвестиційні спори, інвестиційне законодавство, господарський суд, підвідомчість інвестиційних спорів.

Аннотация

Злакоман И. Н. Особенности разграничения компетенции между общими и хозяйственными судами Украины по разрешению инвестиционных споров. — Статья.

В статье рассмотрены особенности разрешения инвестиционных споров в судах Украины. Особое внимание уделяется компетенции судов и разграничению подведомственности дел инвестиционного характера между общими и хозяйственными судами. Предложены пути усовершенствования инвестиционного законодательства.

Ключевые слова: инвестиционные споры, инвестиционное законодательство, хозяйственный суд, подведомственность инвестиционных споров.

Summary

Zlacoman I. M. Peculiarities of Division of Jurisdiction between the Common and Economic Courts of Ukraine for Investment Disputes Resolution. — Article.

The article describes the peculiarities of investment dispute resolution in the Ukrainian courts. Special attention is devoted to the courts' jurisdiction and the division of jurisdiction in the investment cases between the common and economic courts. The ways of improvement of investment legislation are proposed.

Keywords: investment disputes, investment legislation, economic court, jurisdiction of investment disputes.

УДК 347.73

В. М. Свириденко

ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПРАВА У РЕГУЛЮВАННІ ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН ТА РОЗВ'ЯЗАННІ ПОДАТКОВИХ КОНФЛІКТІВ

Принципи податкового права охоплюють керівні положення права, вихідні напрями, основні начала, що визначають суть всієї системи, галузі або інституту права. Крім того, у результаті правового закріплення принципи здобувають загальне значення, виступають свого роду орієнтиром при становленні й розвитку права. Особливо велике загальнометодичне значення принципів при формуванні правозастосовної практики [1, 138].

Зважаючи на важливість принципів права для юридичної науки та податкового права зокрема, вчені по-різному підходять до їх розуміння. Більшість вчених-юристів вважають, що правові принципи повинні бути законодавчо закріплені. Дійсно, є принципи, які знайшли своє відображення в тій чи іншій

правовій нормі (наприклад, принцип розподілу влади в Україні на законодавчу, виконавчу та судову в ст. 6 Конституції України, принцип верховенства права в ст. 8 Конституції України).

Як вірно зазначає М. П. Кучерявенко, принципи податкового права, безперечно, повинні належати до числа його основних механізмів, несучих конструкцій. Податковому праву як складовій частині правової системи властиві загальногалузеві принципи, що знаходять своє відбиття у всіх галузях: верховенство закону, єдність, доцільність і реальність, законність тощо. Що стосується спеціальних (галузевих) принципів, то одні з них знаходять своє пряме закріплення в конкретних нормах податкового закону (принципи — норми), інші набувають свого вираження в системі норм, що регулюють сплату конкретного податку (принципи, які впливають із норм) [1, 138].

Ми погоджуємось з думкою В. Ф. Яковлева, який вважав, що принципи являють собою основні ідеї, основні положення, що утворюють фундамент будь-якої галузі права» [2, 34].

Важливу роль у регулюванні суспільних відносин, і податкових зокрема, відіграють загальновизнані принципи і норми міжнародного права. Мирова спільнота з часів Ліги Націй напрацьовувала принципи, які в подальшому були закріплені в Статуті ООН (преамбула, ст. ст. 1, 2). Розширене тлумачення основних принципів дається в Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН, прийнятої на XXV сесії Генеральної Асамблеї ООН у 1970 р. [3, 91].

Необхідність застосування загальновизнаних принципів міжнародного права закріплена в положеннях Конституції України. Так, ст. 18 Конституції України визначено, що «зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримки мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства на основі загальновизнаних принципів і норм міжнародного права» [4].

Саме за допомогою загальновизнаних принципів закріплюються і регулюються основи сучасних систем міжнародного права та міжнародних відносин, в тому числі і відносин у галузі оподаткування.

Діюче податкове законодавство України базується на певних принципах, зокрема принципах, що забезпечують реалізацію і дотримання основних прав і свобод платників податків. До них слід віднести принцип юридичної рівності платників податків, принцип загальності оподаткування, принцип рівнонапруженості податкового тиску, принцип законності та справедливості оподаткування.

Слушною є думка Г. В. Атаманчук, яка вважає, що «принцип є основне правило, вихідне начало, що визначає характер відносин, вид діяльності та ін., які мають об'єктивний характер по своїй природі та змісту. В цьому аспекті принципи є відображенням об'єктивних законів у суб'єктивній формі. В той же час по формі відображення, по оформленню вони є «фактом свідомості» [5, 187].

В такому розумінні принципи не тільки відображають закономірності певних відносин, зокрема податкових, а й повинні характеризувати цю групу відносин як єдину систему взаємопов'язаних елементів.

При розв'язанні податкових конфліктів принципи права і всього механізму правового регулювання виступають в якості правових засад, що характеризують зміст норм та правозастосовчих актів, головні напрямки їх функціонального впливу на даний вид податкових відносин.

Як відмічає А. В. Дьомін, дія загальних принципів оподаткування проявляється у всіх інститутах податкового права: в системі податків та зборів, їх запровадженні та прийнятті, виконанні податкового зобов'язання, правовому статусі учасників податкових відносин, оскарженні та ін. В цьому і полягає базовий характер кожного принципу — закласти правовий фундамент відокремленої групи норм, не зливаючись з ними по змісту» [6, 56].

Суперечності і викривлена свідомість платників податків у системі податкових відносин створюють умови для подальшого розвитку конфліктних ситуацій, а тому правові принципи правового забезпечення процедури врегулювання податкових конфліктів мають забезпечувати функціонування суспільних відносин у сфері оподаткування через механізм реалізації норм податкового законодавства.

Проте варто погодитись з Д. В. Вінницьким, який зазначає, що не всі загальноправові принципи знайшли належне відображення в податковому законодавстві. Мова йде про такі принципи, як принцип добросовісності та принцип зловживання правом [7, 56].

Категорія «добросовісність» виникла в римському приватному праві. Внаслідок послаблення формалістичних тенденцій пануючого правового режиму поряд із старими договорами «суворого права» почали з'являтися договори «доброї совісті», зміст яких визначався не їх умовою, а справжніми намірами сторін, або якщо вони не зрозумілі, звичаями ділового обороту [8, 259].

Враховуючи досягнення адміністративної та фінансово-правової науки, важко не помітити проникнення категорії добросовісності у деякі галузі приватного права.

Як вірно зазначає Л. В. Трофімова, «при регулюванні податкових відносин в основу проектування нормативно-правових актів покладено позитивне природне право та інтереси добросовісного платника...

Добросовісність передбачає включення в оцінку поведінки платника моральних критеріїв, але не ускладнює розуміння норм права щодо чіткості визначення, єдності трактування з непередбачуваністю можливих податкових правовідносин, що мають різну правосвідомість і рівень правової культури» [9, 327].

Питання про те, які дії платника податків можуть свідчити про його добросовісність чи недобросовісність, є дискусійними і потребують додаткового вивчення.

Так, російський вчений Д. Щокін зазначає, що добросовісність має бути закріплена в податковому праві, як презумпція поведінки платника [10].

Вищенаведене переконує нас у тому, що закріплення принципу добросовіс-

ності в податковому праві сприятиме запровадженню суспільних стандартів справедливості та чесності платників, належному виконанню ними зобов'язань зі сплати податків, зборів, обов'язкових платежів, що безумовно вплине на зменшення конфліктних ситуацій у сфері оподаткування.

Досліджуючи принцип зловживання суб'єктивними правами та його вплив на розв'язання конфліктів у сфері оподаткування, можемо погодитись з С. В. Савсеріс, який вважає, що зловживання суб'єктивними правами, які витікають із положень приватного права, будуть мати місце тоді, коли платник податків на шкоду інтересам держави зловживатиме належним йому цивільним правом, наприклад правом на укладення угоди. Відповідно платника податків, який на шкоду казні зловживатиме одним із своїх прав, наприклад правом на використання податкових пільг, можна звинуватити у зловживанні відповідно суб'єктивними податковими правами [11, 67].

Вважаємо, що зловживання правами з точки зору конституційних та загально правових принципів повинно тягти негативні податкові наслідки для платників.

Зміна орієнтирів суспільно-політичного розвитку, перетворення правової сфери незмінно породжують нові ідеї. І тут досить важливо проявити гнучкість, своєчасно помітити зміни, що відбуваються, швидко та адекватно відреагувати на них.

Принципи права направляють правотворчу діяльність у необхідне русло, підпорядковують її загальноновизнаним вимогам та стандартам. Вони дозволяють в повній мірі реалізувати задум законодавця, спонукають у практиці правозастосування діяти не лише в точній відповідності до закону, але й відповідно до його духу. Вони служать критерієм відповідності позитивного законодавства праву як державній волі суспільства, забезпечують правове регулювання суспільних відносин у разі виявлення прогалин в діючому законодавстві.

Зважаючи на значення принципів права, хотілось би, щоб органи і посадові особи, що застосовують право, у разі прийняття рішень у конкретних справах, зокрема у справах про порушення норм податкового законодавства, активно керувались принципами права, а не тільки конкретними законодавчими установленнями.

Дотримання вимог, що містяться в правових принципах, дозволяє підвищити ефективність та результативність правового регулювання сфери оподаткування, забезпечуючи при цьому внутрішню збалансованість юридичних норм. Являючись нормативно закріпленими, принципи стають вагомим аргументом у розв'язанні податкових конфліктів, а відтак сприяють посиленню гарантій дотримання прав платників податків.

Податкові органи володіють досить широкими повноваженнями по притягненню порушників податкового законодавства до відповідальності.

Так, за результатами розгляду матеріалів перевірки керівник органу податкової служби наділений правом прийняти рішення про притягнення платника податків до юридичної відповідальності за скоєне податкове правопорушення.

Нам здається, що на стадії досудового розгляду конфліктних ситуацій поса-

дові органи державної податкової служби мають бути наділені також повноваженнями приймати рішення про звільнення платників податків від відповідальності за податкові правопорушення (за умови їх малозначимості), а також про відмову у притягненні платника до відповідальності. Безумовно, такі рішення мають прийматися на основі повного та всебічного розгляду матеріалів перевірок з урахуванням конкретних обставин справи, дотримання принципів права.

Правозастосовна діяльність органів державної податкової служби і її результати повинні відповідати положенням усіх правових норм, за допомогою яких і здійснюється регулювання.

На практиці досить часто ми можемо спостерігати протилежне: органи державної податкової служби в процесі практичної діяльності частіше апелюють до положень відомчих актів, ніж до законів, що обумовлює причину недотримання принципу законності при вирішенні спірних питань оподаткування. На нашу думку, головна перешкода на шляху реалізації цього принципу у сфері застосування права — низький рівень професійної культури посадових осіб органів державної податкової служби. Це можна спостерігати на прикладі невміння, а іноді і небажання цих суб'єктів правильно вирішити конфліктну податкову ситуацію, у тому числі й у тих випадках, коли виникає неузгодженість між правовими актами, коли рішення повинно бути прийняте згідно правових норм, що мають вищу юридичну силу.

Закони і видані різними уповноваженими на те органами держави нормативні акти повинні тлумачитись і застосовуватись однаково відповідно до їхньої букви і духу на всій території країни і для всіх суб'єктів суспільних відносин [12, 35].

А тому в умовах розвитку нових суспільних відносин, посилення конфліктних ситуацій між платниками податків та органами державної податкової служби, науковці мають привернути увагу до того, що процес правозастосування не може відбуватися без врахування принципів права.

Досягнення гармонії у суспільстві можливе, якщо існуючий у державі і суспільстві порядок буде ґрунтуватися на нових вихідних ідеях, внутрішніх переконаннях, які змінюватимуть і наповнюватимуть право, в тому числі податкове, новим змістом.

Література

1. Кучерявенко М. П. Податкове право України. Академічний курс : підручник / М. П. Кучерявенко. — К. : Всеукр. асоц. видавців «Правова єдність», 2008. — 701 с.
2. Яковлев В. Ф. Экономика. Право. Суд / В. Ф. Яковлев. — М. : МАИК «Наука Интерпериодика», 2003. — 596 с.
3. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право : підручник / М. О. Баймуратов. — Х. : Одісей, 2009. — 704 с.
4. Конституція України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.rada.gov.ua.
5. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления : курс лекцій : учебник / Г. В. Атаманчук. — М. : Юрид. лит., 1997. — 187 с.
6. Демин А. В. К вопросу об общих принципах налогообложения // Журнал российского права. — 2002. — № 4. — С. 56.

7. Винницький Д. В. Принцип добросовестности и злоупотребления правом в сфере налогообложения // Право и экономика. — 2003. — № 1.
8. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права / И. А. Покровский. — М. : Статут, 2001. — 259 с.
9. Дискусійні питання теорії фінансового права. Нормативно-правові засади природокористування та енергозбереження в Україні. Спори про податки: причини виникнення та напрями їх вирішення. Сучасний стан та перспективи розвитку фінансового права : зб. наук. пр. за матеріалами круглих столів та Міжнародної інтернет-конференції / НДІ фінансового права. — К. : Вік принт, 2009. — 504 с.
10. Щекин Д. М. Презумпция добросовестности налогоплательщика [Электронный ресурс] // Ваш налоговый адвокат. — 2001 — № 1. — Режим доступа : <http://www.bankr.ru/doc/319>.
11. Савсерис С. В. Категория «недобросовестность» в налоговом праве / С. В. Савсерис. — М. : Статут, 2007. — 191 с.
12. Ефремов А. Ф. Принципы и гарантии законности / А. Ф. Ефремов — Самара., 1999. — 148 с.

Анотація

Свириденко В. Значення принципів права у регулюванні податкових відносин та розв'язанні податкових конфліктів. — Стаття.

У статті розглянуто важливість принципів права для юридичної науки та податкового права зокрема. Підкреслюється, що правові принципи в процесі врегулювання податкових конфліктів мають забезпечувати функціонування суспільних відносин у сфері оподаткування через механізм реалізації норм податкового законодавства. Вказується на необхідність закріплення в податковому законодавстві принципу добросовісності, який сприятиме запровадженню суспільних стандартів справедливості та чесності платників, належному виконанню ними зобов'язань, що, безумовно, вплине на зменшення конфліктних ситуацій у сфері оподаткування.

Ключові слова: принципи податкового права, податкові відносини, податкові конфлікти, сфера оподаткування, добросовісність платника, зловживання правом.

Анотация

Свириденко В. Значение принципов права в регулировании налоговых отношений и разрешении налоговых конфликтов. — Статья.

В статье рассмотрена важность принципов права для юридической науки и налогового права в частности. Подчеркивается то, что правовые принципы в процессе урегулирования налоговых конфликтов должны обеспечивать функционирование общественных правоотношений в сфере налогообложения через механизм реализации норм налогового законодательства. Указывается необходимость закрепления в налоговом законодательстве принципа добросовестности, который способствует внедрению общественных стандартов справедливости и честности плательщиков, надлежащему выполнению ими обязательств, что повлияет на уменьшение конфликтных ситуаций в сфере налогообложения.

Ключевые слова: принципы налогового права, налоговые отношения, налоговые конфликты, сфера налогообложения, добросовестность плательщика, злоупотребление правом.

Summary

Sviridenko V. A Value of Principles of Right Is in Adjusting of Tax Relations and Permission of Tax Conflicts. — Article.

The article considers the importance of judicial principles for the science of law and tax law in particular. It is emphasized that the judicial principles in the process of the regulation of tax conflicts should ensure the functioning of social relations in the sphere of taxation via the mechanism of realization of tax legal norms. It is underlined that it is necessary to fix in the tax legislation the principle of conscientiousness which will favor the implementation of social standards of justice and honesty of tax-payers, proper fulfillment of their duties that, undoubtedly, will result in reducing of conflict situations in the sphere of taxation.

Keywords: principles of tax law, tax relations, tax conflicts, sphere of taxation, tax-payer conscientiousness, abuse of law.